

IRCICA Genel Direktör Yardımcısı Dr. Hidayet Nuhoglu'nun
MOSTAR 2004 Projesi Çalışmalarını Açış Konuşması
25 Temmuz 1994

Muhterem Misafirlerimiz,

İslâm Konferansı Teşkilâtı, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi ve Milletlerarası İslâm Kültür Mirasını Koruma Komisyonu'nun yeni bir faaliyetinin açılışına hoş geldiniz.

Uzun vâdeli ve muhtelif merhalelerdeki faaliyetlerden meydana gelen bu projemizin konusu, bir insanlık dramının kurbanı olan Bosna'nın kültürel kimliğinin korunması ve yeniden inşasıdır. Böyle bir projenin ilk safhası olan dört haftalık akademik bir çalışma için, dünyanın muhtelif yerlerinden gelmiş, öğrenciden profesörüne, mimarî restorasyon konusunda uzmanlaşan bir grupun ortaya koyduğu, olumlu bir yaklaşımın açılışını yapıyoruz.

Bosna vak'ası, üzerinde çok çeşitli yönlerden durulması, iyice incelenmesi gereken bir vak'adır. Bu sebeble de tarihî gelişimi iyice bilinmelidir. Bosna'da yok edilen nedir? Gazeteci tabiri ile bu "insanlık suçunu" işleyenlerin husûmetinin hedefi nedir? Bunların doğru cevabı ancak tarihin doğru anlaşılması ile ortaya çıkacaktır. Acaba Bosna, Avrupa'nın ortasında, Osmanlılar devrinde Müslüman olmuş bir topluluk adacığımıdır? Yoksa, Bosnalıları komşularından farklı kılan bir kimlik, Osmanlı'dan önce de var mıydı? Bölge ile ilgili tarihî araştırmalar, Bosna'nın, komşuları tarafından, Osmanlı'dan önce de daima tâciz edildiğini, inanç farklılığı sebebi ile bu bölgenin Osmanlı'dan önce bir huzursuzluk bölgesi olduğunu gösteriyor.

Etraftaki Katolik ve Ortodoks mezhep, daha doğrusu Avrupa'nın klâsik anlayışına göre dinlerine mensup kavimler, birbirleri ile olan mücadele ve muharebelerinde, onlardan daha farklı, Hz. İsa'ya gelen vahyin, vahdaniyet-monoteizm esaslı kolu olan Bogomil inançlı Bosnalıları, Türkçe'de daha yerleşmiş bir tabirle Boşnakları da huzursuz etmekteydiler. Yani sırf inanç, iman sistemindeki farklılık yüzünden ortaya çıkan huzursuzluk Osmanlı öncesine, Boşnakların Müslüman olmalarından daha önceki devirlere kadar uzanmaktadır.

Kavimleri böyle bir mücadele içinde olan bu bölge, Feth-i mübin akabinde ve Hâtemü'l-enbiya'nın medhine mazhar olmuş bir kumandan ve onun ordusu eliyle Osmanlı idaresine girer. Bu girişle de kavimî kin ve hâricî tahriklerin zaman zaman kaynattıkları çadı kazanları istisna edilir ise, 15. yüzyılın ikinci yarısından, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar dört asırlık bir Osmanlı huzur asrı yaşar. İşte bu huzurluk bir Osmanlı devrinde, komşu kavimlerden farklı, vahdaniyete mensup Boşnaklar, Hz. İsa'nın vahyi ile gelişimi müjdelendiği son peygambere gelen vahye, Kur'an-ı Kerim'e intisap etmişlerdir. Böylece Müslüman kavimler arasında yer alan Avrupalı bir kavim olan Boşnaklar, yer alan Osmanlı'nın zayıf düşmesi ile, aslında tarihî çizginin devamı mâhiyetinde, zâhirde sırf kibleleri Kâbe-i Muazzama olduğu için, çok acı ve korkunç günler geçirmişler ve bazı hallerde de imânları ile beraber, kurtulabilmelerini hicrette bulmuşlardır. Türkiye'ye yerleşmiş Boşnaklar ve İstanbul'un Yenibosna semti, bu hicretin neticeleridir, bu hicretin neticeleridir.

İşte bu tarihî çizgi içinde bir Bosna meydana gelmiştir. Öyle bir Bosna ki, Osmanlı devrinde, Osmanlı coğrafyasının başka yerlerinde olduğu gibi, Devlet'in adl ve ihsan anlayışının, bu anlayışın tezâhürü olarak ortaya çıkan hoşgörü ve himaye neticesi Anadolu kültürü ile bütünleşmiş bir Balkan kültür yapısı ortaya çıkmıştır.

Su merkezli yerleşim birimleri, çarşısı, mahalleleri ile, birbirinin doğudan batıya ve batıdan doğuya bütünleşen uzantıları olarak, azınlık çoğunluk farklarının yok mesâbesine indiği, cami, kilise ve havranın yanyana bir arada bulunduğu, bu mabedlerden çıkan cemaatlerin müşterek duygularla içtimaî hayatı paylaştığı, çok dinliliğin, çok kültürülüğün meydana getirdiği bir âhenk ve beraberlik örneği olan bu kasabalar ve buralardaki sosyal doku, maalesef korkunç bir kinin, akıl almaz bir taassubun yok etme hedefi olmuştur. Bu kin ve taassubu bir dine nisbet etmek, bizim din anlayışımıza şüphesiz sığmaz. Bu cinayetlerin faileri, işlerini hâmlerinin gözlerinin içine bakarak "etnik temizlik" olarak vafetmektedirler. Bu anlayışın, geçmişte de örneklerini gördüğümüz bu kahrolası zihniyetin adı, ictimâen ve siyaseten mâlumdur. Endülûsten bu yana, Müslümanların zaman zaman maruz kaldığı bu zihniyetin, olmayan vicdanında, beşikteki çocuğun hayatı, o çocuğun anasının ırzı, onların ecdadlarının mezarları ve mabedleri yok edilmeye ve izleri silinmeye mahkûmdur.

Bosna-Hersek'deki yok edilenlerden, günümüzde, üçüncü yılına giren bir savaşta hem de tarafların birinde herşeyin olduğu, diğerinin ise elinin kolunun bağlandığı bir savaşta olduğu için haberdar oluyoruz, verimli verimsiz bir takım aksülamellerimiz oluyor. Siyaseten yıllara ve şartlara uydurulmuş başka yok etmelerden, acaba yeteri kadar haberdar mıyız?

Osmanlı çekildiği zaman, Balkanlar'da, Ege'nin kıyılarında, Adriyatik'te ne kadar Müslüman ve Müslüman eseri vardı, bugün ne kadar var, fark nereye gitti, suallerinin cevabı, tarihî kin zihniyetinin dehşetini gösterecektir, eğer görmek istiyorsak...

Muhterem Misafirlerimiz,

Muhterem Misafirlerimiz

Bugün burada başlayan faaliyet, yukarıda kısaca mahiyetini ortaya koymaya çalıştığımız bir zulme isyan, bir haksızlığa cevaptır. Kin zihniyetinin faaliyetine, susarak, ona müsamaha ederek ortak olan "güçlere" karşı da ayrıca bir cevap ve bir isyandır.

İslâm Konferansı, son hadisenin çıkışından bu yana konu ile yakından alakadar olmuştur. Bilhassa Konferansın iki alt kuruluşunun, Milletlerarası İslâm Kültür Mirasını Koruma Komisyonu ile İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin, kendi statüleri, Konferansa verilen vazifeler, ortaya çıkan imkânlar içinde Bosna-Hersek'teki özellikle kültür varlığı ile alakalı faaliyetleri olmuştur. Bu faaliyetlerde esas olarak kabul edilen prensip, Boşnak diyarında kültür yapısını ve tarihî kimliği kaderine terk ile, Budin gibi ardından türküler yakmak veya Endülü's örneğinde olduğu gibi kalan iki parça karşısında takdirle öğünmek değil, yıkılanı yeniden yapıp, yok edilene yeniden meydana getirerek, kendi yerinde yaşamaya azimle ve kararlılıkla devam mücadelesini, bir hak olarak kabul edip bunun icâbını yerine getirmek olmuştur. İşte bu anlayışla Boşnak diyarının kültürünü, tarihini, kimliğini araştırıp bulmak, bunları tanıtmak, bu varlığa karşı olan mücadelenin yanlışlığını, haksızlığını ve insafsızlığını, bunun, insanlık değerleri olarak kabul edilen ve bu şekilde propagandası yapılan prensiplerle olan tenakuzunu tesbit etme gayretlerine girişilmiştir.

Bu yerinde faaliyetlerimiz destek görmüş ve yenileri için bizi cesaretlendirmiştir. Böylece uzun vadeli bir programla Bosna-Hersek'in çok kültürlü yapısının korunması ve ihyası gündeme gelmiştir. Bu çok kültürlü yapının, yalnız oradaki Müslümanların değil, aynı zamanda oradaki Hristiyanların da aynı şekilde ortak oldukları bir değer olduğu sosyal bir gerçektir. Hristiyan ve Müslümanlar beraberce, birlikte bu yapıyı meydana getirmişlerdir ve onların müşterek malı, müşterek kimliklerinin de esası olmuştur bu yapı.

Bosna-Hersek halkı, Müslümanı ve Hristiyanı ile beraberce, o yanlış, o zâlim, o cânî zihniyetin dışında bu yapıyı meydana getirmişlerdir. Bu diyarın halkı öylesine beraberlerdir ki; bir Müslüman, şifalı olduğu rivâyet edilen bir manastır kuyusundaki sudan derdine devâ araken, bir Hristiyan, çocuğunun feryadlarını susturabilmek için bir tekkenin şeyhinin nefesine müracaat etmektedir bu kültür yapısında. İşte o cânî zihniyetin yok etmek istediği bu yapının korunması, aynı zamanda herhalde tarihe karşı bir vecibe, bir vazifedir. Osmanlı idaresi ile teessüs etmiş, farklı inanışlar içindeki insanları bir arada, huzur içinde yaşatabilme becerisini görmek, anlamak ve dünyada yanlış zihniyetlerin ortaya çıkardığı derdilere devâ olarak kullanmak yerine, onu yoketme gayretlerinin ve bunlara müsamahanın yanında, şükranla ve umutla ifade edelim, kuruntar ve kişiler olarak bu kimliği ve kültürü korumak için seferber olanlar da ortaya çıkmıştır.

ortaya çıkmıştır

İkinci Cihan harbinin tahrip ettiği, dünyadaki mimarî şaheserlerden ve güzelliklerden biri olan köprüsüne dokunmadığı Mostar'ın, aslî hüviyeti ile restorasyonunu yapan ekipten biri ve son başkanı olan Doğan Amir Pasiç'in inisiyatifli ile ortaya çıkan Bosna-Hersek'in restorasyonu fikri, İslâm Konferansı'nın projesi olmuştur. Bu projeye davet ettiğimiz kurum ve şahıslardan aldığımız cevaplar bizi ümitlendirmiştir. Birçokları için böyle bir proje bir ütopya olabilir. Biz tara bir nefis emniyeti içinde ifade edebiliriz ki, bu bir ütopya değildir. Bu proje gerçekleşecektir. Zulüm bir defa daha yere vurulacak, batıl, zâlim olacak ve hak kazanacaktır.

Hakkın kazanmasına yardımcı olan kuruluşların yardımlarını minnetle karşılıyoruz. Kanada'dan, Amerika Birleşik Devletleri'nden ve diğer ülkelerden gelen etnik ve dinî mensubiyetleri tıpkı Bosna-Hersek halkı gibi birbirinden farklı ve fakat doğrudan, hatta birleşmiş bu çalışma grubu mensuplarının katkısını şükranla, minnetle karşılıyorum. İnsanlığın kültür tarihi ve yarının Bosnası da bu arkadaşlarımızı minnetle anacaklardır.

arkadaşlarımızı minnetle anacaklardır

Dünyanın sayılı üniversiteleri, siyaset, ilim ve kültür kuruluşları bu projeye katkıda bulunmuşlar, gerçekleşmesi için yardımcı olmuşlardır. Bu meyanda Yıldız Üniversitesi'nin sağladığı akademik ve teknik imkânlarla, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sağladığı yardımlarla çalışma grubunu misafir etme imkânını bulduğumuz bu faaliyetimiz ve bunun ileri safhalarında ortaya çıkacak neticeler ilim adamlarına, şehircilere, kültür dünyasına hiç şüphesiz duyurulacaktır. Aylardır bu proje için imkânlar arayan ve gayret gösteren Ağa Han Programı'ndan Bayan Barbro Enk'e özellikle teşekkür ederim. Bayan Barbro Enk'e özellikle teşekkür ederim.

Başta siz muhterem misafirlerimiz olmak üzere bu projemize, her safhasında maddî ve mânevî desteğini esirgemeyen bütün kişi ve kuruluşlara şükran ve minnetlerimizi tekrar ile, bu tür faaliyetler için böylesine alâkalarının dâim olmasını temenni ediyorum.

En büyük temennim ise, Endülüsten beri, muhtelif coğrafyada ve çeşitli hızlarda cereyan eden, bugün Batı'da Bosna-Hersek'te, Batı Trakya'da, Kafkasya'da Azerbaycan'da, Filistin'de, Filipinler'de ve diğer yerlerdeki bu çeşit insanî "kirlilikler" in sona ermesi, insanların Osmanlı Bosna-Hersek'inde olduğu gibi yanyana kardeşçe bir "komşuluk" anlayışı içinde yaşamaları, değerli mesâi arkadaşım Pasiç'in aynı şeyi üçüncü defa yapmak mecburiyetinde kalmaması, başka Pasiçlerin de benzeri insanlık ayıplarını ve kirliliklerini tashih gayreti mecburiyetinde kalmamaları olacaktır.

gayretü mecburiyetinde kalmamaları olacaktır.

2004 yılında, tarihî kimliğine göre restore edilmiş Bosna'nın, Mostar'ında, tarihî köprüde buluşmak dileği ile, vesselâm.

IRCICA LIBRARY İSTANBUL	
Reg. No:	I 0488
Class. No:	W03